

‘Hallo, ik kom voor mijn moeder.’

‘Mevrouw De Wolf, uw zoon is er.’

Ik duw haar wagen de zaal uit, de gang in. In haar kamer hangt dezelfde weeë lucht, afkomstig van de spoelkeuken verderop. Inge zet een venster open, ik rol mijn moeder naar de tafel aan het raam. Onder ons de overvolle parkeerplaats, allemaal bezoek voor de bewoners van een verzorgingstehuis in Schiedam, gelegen op een steenworp van ons oude wijkje De Gorzen. Oranje zonneluifels zijn neergelaten, de hortensia’s van de belevingstuin zitten in de knop. Frankeland is een levendige plek. Bingomid-dagen, bloemschikken, een beautysalon. En in het begin gingen we samen vaak naar Alzheimer Café, zoals ze het hier noemen.

Kijk nou, John, zei ze dan. Kijk die gek daar.

We zitten om haar tafel, ik werp nog een blik om de hoek van een scheidingswandje. Er staat een eenzaam bed. Daar doet ze elke dag haar ogen open. In een kale, inwisselbare ruimte met een persoonlijke noot. Foto’s van vreemde mensen aan de wand, afkomstig van haar seniorenflatje, daarvoor van het huisje waar wij woonden. Ik moet de snuisterijen hierheen hebben gebracht, maar ook ik herken ze niet meer. Willekeurige prullen uit een kringloopwinkel. Waar is onze wereld gebleven?

Ma zelf zit er ook nog op te kauwen. Ze kan er maar niet

mee stoppen. Het kunstgebit past niet meer, de hoeken van haar tandeloze mond staan opgetrokken, bolle wangetjes malen onophoudelijk op niets. Net Popeye, alleen de pijp ontbreekt nog.

‘Heb je kauwgom in je mond of zo?’

‘Je moet je kop houwen, jij.’

Verbaasd kijken Inge en ik elkaar aan.

De laatste keer was ze niet zo ad rem.

‘Hé Popeye.’ Ik moet haar soms een beetje uitlokken. ‘Je lijkt Popeye wel.’

Ze wendt zich van me af, naar links, waar niemand zit. ‘Niks zeggen, hoor, Petra. Je kunt beter niks zeggen. Heb je die zakdoek nou nog? Die heb ik jou gegeven, toch? Ja! Weet je nog? Ja.’

Ze klinkt een beetje alsof ze gezopen heeft.

Haar tong is dik, ze krijgt niet goed vat op de woorden, ze roert ermee rond, als gevallen blaadjes dobberen ze in de vijver van haar mond.

‘Maar wat is ze ineens weer levendig, hè,’ zeg ik.

‘Ik had het ook niet gedacht,’ zegt Inge.

‘De vorige keer lag ze voor dood.’

Het moet alweer maanden geleden zijn geweest dat ik hier voor het laatst was. Was het vlak voor kerst? Met een zak oliebollen in mijn hand en excuses aan de verzorgers stond ik hier te stuntelen. Ik zei dat ik me schuldig voelde. Schuldig omdat ik het eigenlijk niet meer kan opbrengen om hier te komen. Terwijl die mensen vierentwintig uur per dag met zoveel liefde voor haar klaarstaan. Ze probeerden me gerust te stellen. Geen zorgen, meneer. In de laatste fase, zeiden ze, is dit ook eigenlijk niet meer te doen. Voor niemand niet.

Elke ochtend, als ik mijn ogen open, denk ik: hopelijk is het nu afgelopen. Maar als ik dan hoor dat zij haar ogen toch ook weer open heeft gedaan, schaam ik me voor mijn gedachte. Een sterk hart, zeggen ze. Een ijzersterk hart en een grote mond. Ze praat maar door met mijn zus die er niet is.

‘Ma, waar heb je het toch over?’

‘Petra d’r zoon.’

‘Petra heeft toch geen kinderen?’

‘Ja, welke.’

Wat ze ook zegt, we gaan er altijd op in. ‘Hoe heten ze dan?’

‘Zeg ik niet.’

‘En John,’ zegt Inge, ‘heeft die kinderen?’

‘Ja.’

‘Komen die nog weleens langs?’

‘Die zijn ook blij dat ze d’r zijn.’

‘Ik ben er nu, ma. Ik ben John, je zoon.’

Dit zinnetje heb ik al zo vaak geprobeerd. Egoïstisch van mij om hier steeds weer over te beginnen. Ik ken de reactie nu wel.

‘Jaja. Dat zeggen ze allemaal.’

Ze boort een sombere blik in de mijne: echt geen idee wie jij bent.

Wat zou ze zien met die ogen? Een grote, rare, kale kop? Als de kop praat, komt die dichterbij, dan deinst die achteruit en doemt er weer een ander gezicht voor haar op. Bestaande hoofden, niet-bestaande. Van alle kanten houden ze haar in de gaten. Zijn deze mensen haar van hogerhand toegewezen of zo? Geen idee. Voor de zekerheid mijdt ze onze blikken.

Van het lange geheugen is soms nog wel iets over, zeggen ze.

‘Weet u nog dat John vroeger lang, blond haar had?’ probeert Inge.

‘Petra, jij weet het ook.’

‘En herinnert u zich Johns tatoeage?’

Mijn eerbetoon voor haar, over de lengte van mijn wervelkom. Ze wist er geen raad mee toen ik hem toonde, ze wendde zich van mijn bovenlijf af en toen stond ik daar, in haar seniorenflatje, met mijn nieuwe tattoo, die we allebei niet zagen.

‘Weet je nog, Petra? Ja. Dat is kinderen eigen. Ja.’

En verder gaat ze met kauwen.

Ze kijkt tussen ons door naar buiten. Stuurs mijdt ze onze blikken. Wie zijn die mensen aan tafel? Maar uit onze woorden moet ze opmaken dat wij wel weten wie zij is. Afwachten maar, denkt ze. Dekking zoeken bij Petra.

We kunnen onze ogen niet van haar afhouden. Het namiddaglicht uit de hemel vanachter De Gorzen doet haar doffe, bruine ogen fonkelen. Onze gezichten bevinden zich in de schaduw, we zijn schimmen, loerende gestalten.

Wat moet ze nou zeggen? De stilte verdrijven, gesprekjes voeren: ooit was het haar lust en haar leven. Ook met wildvreemden op straat. Langzaam maar zeker ligt het niet meer in haar macht, maar ze probeert het nog wel. Ze lijkt soms iets met ons te willen uitwisselen, maar omdat ze niet weet wie wij zijn, houdt ze toch maar haar mond. Ze wacht op een doorbraak, een inzicht, dat ze weer weet hoe of wat.

Ik was denk ik nog net geen assistent-trainer van Feyenoord. Ik was hoofdtrainer bij Spakenburg, we waren kampioen geworden, ik had afscheid genomen en ik had tijd. In die dagen verdwaalde mijn moedertje op straat, ze werd een gevaar voor zichzelf, ze kon niet meer zelfstandig wonen. Zij vond natuurlijk van wel, Petra ook. Ik zette door en ik regelde dit verzorgingstehuis. Maar om haar zonder weerstand te kunnen verhuizen moest ik een smoes verzinnen. Lekkage in je flatje, zei ik. Je huiskamer staat onder water, maar je mag wel een nachtje in Frankeland logeren. Vlak bij De Gorzen, leuk toch, ma?

Ik moet er niet aan denken dat mijn kinderen me dit op een dag flikken.

‘Ik weet nog dat ik haar hier, op haar eerste dag, achterliet.’ Ik merk dat ik hardop zit te mijmeren, alsof ze er niet bij zit. ‘Ze had me al door. De tranen stonden in haar ogen, wanhopig keek ze me aan, maar ze verweet me niks, dacht ik. Verrader, zong het in mijn hoofd, vuile moederverrader. Voor het eerst in mijn hele leven zag ik mijn moedertje hui...’

Ze schiet uit haar slof. ‘Hou nou eens op! Zeikerd.’

‘Zo.’

‘Ze krijgt er misschien toch wel iets van mee, hoor,’ zegt Inge.

‘Weet je nog toen je erachter kwam, ma?’

Ze kijkt boos naar de tafel.

‘Je smeekte me, weet je dat nog?’

‘Nou, kom nou maar,’ zegt ze zacht. ‘Kom maar lekker bij mij leggen dan.’

‘Neem me mee naar huis, zei je. Weet je nog, Ing? Het ging door merg en been.’

Ma: ‘Hé, zuster?’

Behalve bij Petra zoekt ze graag een heenkomen bij een verzorger die er niet is.

‘Ja, oma Mar?’ zegt Inge, met altijd die lieve aandacht van haar. ‘Zegt u het eens?’

‘Nou, ik hoor het toch. Ben niet achterlijk.’

‘Maar al gauw ging het beter, toch, ma?’

Het ging ook beter. Verzoekers, bewoners, iedereen kende haar nog van de Groenelaan, de winkelstraat waar ze haar leven lang elke dag met iedereen de laatste roddels stond door te nemen. Even een boodschap doen, hoor, riep ze altijd vanuit de hal van ons huisje. Ik ben zo terug! Mijn vader knipoogde naar me: die zien we voorlopig niet meer terug. Mar de Wolf, wandelend nieuwsblad van Schiedam. En maar kleppen en doen, nou, hier in Frankeland pikte ze die draad snel weer op. Hé Mar, kom je er gezellig bij zitten?

Ze was meteen weer de prinses, het stralend middelpunt.

Kijk nou, John, zei ze dan, kijk die gek daar lopen! Die denkt dat-ie een soldaat op wacht is.

Nu is ze van alle dwazen het verst door gemarcheerd.

Weer een onderonsje met Petra. Alleen met haar wil ze wel een gesprekje voeren. Die anderen ondervragen haar alleen maar of proberen haar om de tuin te leiden. Petra zit ergens ter linkerzijde, op de vloer, lijkt het.

‘Als ik dan zus en zo, dan gaan we rennen, Petra. Wegwezen. Ja? Ja, is ook beter. Ja. Hij is volgens mij al wat ouder.’

Zou ze mij bedoelen? Of mijn vader? Waar is ze nu? Is ze een jonge moeder? Of een meisje? Hopeloos verdwaald in de straten van Schiedam, tussen donkere muren en schuttingen op zoek naar haar oude, vertrouwde wereldje.

Mijn oma, haar schoonmoeder, is ook zo geëindigd. Een schim dolend door duistere steegjes. Altijd zei ma: maar zo gaat ik niet worden, John, als mij dat overkomt, gaat ik daar tijdig wat aan doen, heb jij dat goed begrepen?

Het kan tegenwoordig ook prima worden geregeld, ik had het ook beloofd, maar toen het haar inderdaad overkwam, heb ik het niet doorgezet.

Voor Petra was het trouwens onbespreekbaar. Ze wilde haar moeder niet kwijt. Nog altijd komt mijn zusje hier bijna elke dag.

‘Mar, is Petra nog geweest?’ vraagt Inge.

‘Stinkwif. Je moet een beetje aardiger doen, jij.’

‘Maar vandaag is John er. Dat is toch ook leuk?’

‘Hou je bek.’

‘Maar wel leuk toch?’

‘Ja, gezellig.’

‘Ma, hier zijn we. Niet op de vloer.’

‘Mar, weet u nog wie John is?’

‘Ja.’

‘Wie is John dan?’

Ineens kijkt ze op, ze tuurt tussen ons door naar buiten, in de richting van De Gorzen, de Groenelaan. Ze klinkt helder als een klokje. ‘Van De Gorzen.’

‘Ja! John van De Gorzen! Daar woonde u.’

Ma, droog: ‘Ja, ik ook.’

‘Met John en Petra toch?’

‘Ik woon daar ook.’

‘En uw man?’

‘Nee. Dan gaan we naar die andere die daar ook woont. Weet je nog? Ja.’

‘Ze vraagt en geeft zelf antwoord,’ mompel ik. ‘Dat is lekker makkelijk.’

In een ruk wendt ze zich tot mij, twee lopen van pistolen houden me onder schot, ze kijkt dwars door me heen. ‘Weet je wat jij bent?’

‘Nee.’

Sinister als een struikrover: ‘Anders ga jij d’r ook an.’

We zijn er even stil van.

‘Zo, ma.’

‘Teringlijer.’

In mijn bromstem: ‘Doe even rustig, ma. Anders til ik je even op, hoor.’

‘Ja, optillen! Weet u dat nog?’

Een derde, nieuwe stem in de ruimte, ze kijkt ervan op.

Het is Nina, de dochter van Inge.

‘Weet u nog dat John dat met u deed? Dan tilde hij u op en droeg hij u door de kamer. Dat vond u altijd zo leuk!’

‘Ja,’ zegt ze gelaten.

‘Dan lachte u en zei: pas maar op jij, anders krijg je met de mattenklopper!’

‘Ja, anders schiet je er ook niets mee op.’

‘Weet u dat nog wel?’

‘Gaan we zo toch lekker daarheen, Peet.’

‘Wat gaat u doen?’

‘O, heb ze al opgehangen.’

Beter niet meer naar die mensen luisteren, niet meer opzij kijken, recht vooruit staat haar blik weer. Ik weet ook even niks meer te zeggen.

Inge schuift haar telefoontje over tafel in de richting van ma, er speelt een deuntje op Spotify en al bij de eerste regels klaart ze op.

Haar ogen stralen. Richting het einde van het eerste couplet murmelt ze een paar woordjes mee, bij het refrein haakt ze aan.

... Er wonen twee motten in me ouwe jas

En die twee motten die wonen d’r pas...

‘Mooi hè, ma. Dat is Dorus!’

Een jaar of vijfenzestig geleden moet ze dit liedje voor het eerst hebben gehoord. Ik was nog niets eens geboren. Met de teletijdmachine is ze terug de jaren in geflitst, ze zit weer gekluisterd aan een oude radio. Zip!

Het kleine gezicht met grijs kortgeknipt haar dobbert op haar

gerimpelde hals, het drijft op het wijsje. Het is net als in het liedje, ze voelt zich nog wel belaagd, het is net of d'r wat aan d'r knaagt. Maar nu krijgt ze, net als Dorus, die gaten in de gaten, ze denkt hoe heb ik 't nou en dan begrijpt ze 't al gauw...

... Dus ik greep meteen naar de DDT...

Ze murmelt de drie letters onzeker als een meisje mee.

... Maar daar verwoest je zo'n huwelijk mee. Ik zou dat echt-paar dan maar laten...

Blijven kauwen, kauwen op woordjes, neuriën op Dorus, een melodietje dat opstijgt van de tafel. Het zoemt rond in haar hoofd als een hommel gevangen achter een ruit. Langzaam sterft het weg, maar ze houdt het nog in leven.

‘En ma, ken je dit nummer al?’

... De zon op m'n piemel

Ik voel de zon op m'n piemel...

Ze zwijgt als het graf.

‘Dit is ook een beetje een gek liedje, hè,’ zegt Inge. ‘Een ondeugend liedje. Als John maar gek kan doen.’

Eerst dit schunnige liedje, dan de woorden van Inge, die ineens helemaal van de andere kant van de tafel komen, van alle kanten worden dingen op haar afgevuurd. Een plotse verandering van de situatie, ze ervaart het als vreemd en bedreigend en ze moet het gevaar onmiddellijk ongedaan zien te maken. Terug naar Petra dus.

‘Het is gewoon een zaterdag, hoor, Peet.’

‘Wat is er op zaterdag, ma?’

‘Toen had hij lekker geleefd.’

‘Ik? Hoe heb ik geleefd, ma?’

‘Hij heeft gewacht.’

‘Op wie?’ vraag ik. ‘Op wie heeft hij gewacht?’

Fel: ‘Nou, niét op jou!’

We schieten in de lach, ook in haar ogen ligt een twinkeling.

‘Zit je mij nou te dollen, mamski?’

Maar ze is de man die op zaterdag heeft gewacht alweer vergeten. Ze heeft dit puntje van aandacht ingeruild voor niets in het bijzonder, ze heeft verder niets wat ze ter tafel zou willen

brengen. Ze heeft haar stem ingeleverd bij iemand anders, iemand die daarbinnen bij haar inwoont en voortaan de boel runt en alles wat krom is weet recht te praten. Een stem die doet of alles onder controle is, terwijl daaronder een andere stem een wijsje blijft neuriën. Ze is een oude langspeelplaat, vastgelopen in een groef, totdat die ander de grammofoon een beuk geeft en de naald verspringt. Waar was ze nou gebleven?

‘Dat loopt lekker.’

‘Wat?’

‘Ja, dat.’

Dit is wat er over is van mijn moedertje. Of: wat ervan geworden is. Ze is mijn moeder nog wel en tegelijk ook niet. Ze was altijd zo opgewekt. Altijd gek doen met elkaar, grapjes, dolletjes, ik kan me niet herinneren dat ik ooit woorden met haar heb gehad. Oké, misschien een paar, ik kan er niet meer bij, in mijn geheugen vallen ook steeds meer gaten. Maar zo bozig als ze nu kijkt – dat is zij niet, toch? Het is meer een herinnering van hoe ze soms kon kijken.

Had ik haar een doodenkele keer teleurgesteld, dan zei ze niks, dan legde ze me alleen het zwijgen op. Onbereikbaar dichtbij was ze dan. Vanachter de tafel in de huiskamer schoten die kijkers als laserstralen door me heen, zonder de sluier die er nu over ligt. Ik had eens niet geluisterd, ik had iets stoms gedaan. Ze had me willen beschermen en ik had haar vermaningen in de wind geslagen. Het leverde me geen straf op, maar die blik was erger dan zonder eten naar bed. Twee loopgaten hielden me langdurig onder schot, ze doorzeefde me met kogels die niet kwamen. Is het nu alleen nog maar een uitdrukking, een afdruk van het boze masker dat ze algaauw weer afzette? Of wil ze toch nog iets in me stempelen?

Wat heb ik niet goed gedaan?

‘Ma, wat kijk je?’

‘Je moet een keer je hersens gebruiken, jij.’

‘Hé, mamski.’

Ze speelt alweer onder een hoedje met Petra op de vloer. ‘Niks zeggen, hè. Zuster?’

Inge: 'Ja?'
'Ik gaat lekker naar beneden.'
'O, gaat u naar beneden?'
'Ja. Lekker koffiedrinken.'
'O, lekker. Mogen wij mee?'
'Hé, zuster?'
'Ja?'
'Niks tegen hem zeggen.'

Inge en ik wisselen opnieuw een blik van verwondering. De laatste keer was ze niet zo fel tegen ons, maar toonde ze zich ook niet zo actief in haar wereldje, haar werkelijkheid.

'Toen kwam er sowieso niks meer uit haar,' mompel ik.

Ineens weer driftig, zichzelf midden in onze wereld gekatapulteerd: 'Hé! Als je dat nog een keer durft te wagen en als je dat eens durft te beweren, dan schopt ik je dood.'

'Ma, nu ben je wel lelijk aan het doen.'

'Sorry,' zegt Inge. 'We praten over u, dat is ook niet zo netjes.'

Waarna we verdergaan met over haar te praten. We zijn bezoekers van een dierentuin, we kijken aapjes, gefascineerd, maar ook schuldig aan wat opgesloten zit. Tegelijk voelt het meer alsof niet zij, maar wij opgesloten zitten. Gaas noch tralies bedwingen haar, roerloos als een kameleon op een tak zit ze nog op haar laatste uitval te kauwen. Het geweld kan elk moment opflakkeren, dan rolt het zich weer uit, hecht zich aan me, trekt zich terug – maar voor hoelang? Er valt geen peil op te trekken, het loert altijd. Het is soms alsof ze iets wat ze haar leven lang, toen ze nog vrij rondliep, heeft weggestopt maar niet langer binnen kan houden. Alsof ze al die tijd op haar tong heeft gebeten. Nu die dankzij de dementie wat losser is komen te zitten, wil ze zichzelf wel binnenstebuiten keren en alles de wereld in drijven.

Als kind, weet ik, heeft ze dingen meegemaakt die niet door de beugel kunnen. Ik weet er niet het precieze van, ze heeft er nooit echt met mij over willen praten.

'Iets met een stiefvader, toch?' zegt Inge.

‘Ze heeft dat altijd voor zichzelf gehouden.’

‘Peet, nog even niks zeggen, hoor.’

‘Ik ben er ook nooit over begonnen.’

‘Lekker met z’n tweeën. Ja. Met zijn tweeën weg hier en we zeggen niks. Ja.’

Bij alles wat ze inbrengt, vallen we stil, in de hoop op iets meer informatie, een glimp van vroeger, maar dan valt ze weer stil. Op tafel ligt alleen een losse flodder, een flard uit haar bestaan, opgediepte, verwaaide geschiedenis. We weten niet wat het is. We willen meer, het is alsof we in een pan op pruttelvuur kijken en over de rand turen. Is er nog iets over?

Ze zit in haar rolstoel en kijkt uit het raam alsof er niets aan de hand is. Nu ik haar nog eens goed bekijk, zie ik dat ze er weer niet slecht bij zit, vandaag. Dik haar staat in een grijze kuif recht omhoog en ze draagt een elegant bruin jasje met een brede, fluwelen kraag.

Bij de meeste vrouwen en mannen hier valt de persoon die ze eens geweest moeten zijn met geen mogelijkheid te reconstrueren. Asgrauw, versteend, ze zien eruit alsof ze altijd al wassen beelden waren. Maar ik denk nog ongeveer te weten wie mijn moeder was en hoewel ik beter zou moeten weten, blijf ik maar op zoek naar meer bewaard gebleven trekjes. Vroegere lagen, oude gesteentes. Kan ik er nog bij, weet ik nog wel wie zij was?

Moeders zorgen voor je, vaders zijn vaak weg. Maar bij mij lag het allemaal net anders. Bij mij was het meer mijn vader die zorgde, hij bracht me naar voetbal. Mijn moeder waakte van een afstandje over me, mijn moeder sliep met één oog open. Was mijn vader een lieve, wilde hond om de hele dag mee te ravotten, dan was zij een camera aan de muur.

‘Toch, ma?’

‘Hij zegt het zelf.’

‘Wat zeg ik, ma?’

‘Ik wil weleens wat vaker gaan.’

‘Waarheen, ma?’

‘Naar Sparta.’

‘O, wat leuk,’ roept Inge, ‘naar Sparta!’

‘Hou je kop toch, jij.’

‘Moet John vandaag spelen?’

Ik ben heel even terug in De Gorzen, ik zie toe hoe ze mijn voetbaltas inpakt en ik wil haar aanraken, haar hand vastpakken, maar als ik eerlijk ben, vind ik dat eng.

‘Ik vind het eng om haar te voelen. Misschien raar, Ing, raar maar waar.’

‘Nou,’ zegt mijn moeder, ‘lekker dan.’

‘Ze voelt zo anders aan, Ing. Weet je nog de laatste keer, toen we weggingen? Ik dacht dat het de allerlaatste keer zou zijn dat ik haar zag. Ik wilde haar nog een kus op haar voorhoofd drukken, maar het voelde precies zo aan als de kus die ik gaf aan mijn vader in zijn kist. Weet je wat ik bedoel? Zo koud. Geen warmte, alsof er geen liefde meer onder zit.’

‘Dat is er ook niet,’ zegt mijn moeder.

Ik hoor haar wel, maar ik lul gewoon door.

‘Ik ben bang dat ze, als ik haar zo meteen aanraak, steenkoud is.’

‘Nou, ga jij je dan maar aankleden. We moeten zo lang staan. Koud, ja. Dan gaan wij even naar de overkant? Ja.’

‘Naar welke overkant, ma?’

‘Hier aan de overkant.’

‘Van het voetbalveld?’

‘Ja, tuurlijk.’

‘Wat is daar dan?’

‘Dat gaat jou niks an. Zeikerd.’

Iedereen lacht en zij ook.

‘U bent wel een grappenmaker, hoor, oma Mar,’ zegt Nina.

‘Hè?’

‘U maakt grapjes.’

‘Ja, kan ik. Helemaal niet erg.’

Ze is weer verdiept in een gesprek met Petra, maar het loopt vast. Halve zinnnetjes lukken nog wel. Die wegen licht, als lege patronen schieten ze alle kanten op, de ruimte in. Opstandige